

asa

5

สภาพแวดล้อม

ชุมชนเมือง - ความน่าอยู่อาศัย และความยั่งยืน
ENVIRONMENT: URBAN COMMUNITY – LIVABILITY AND SUSTAINABILITY

รวมผลงานวิชาการกว่า 40 ปี
ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร

- เอกลักษณ์: การพัฒนาสถาปัตยกรรม – วัฒนธรรม
IDENTITY: THE DEVELOPMENT OF ARCHITECTURE – CULTURE
- วิชาชีพ: การยกระดับสังคม – สภาพแวดล้อม
PROFESSION: SOCIAL – ENVIRONMENTAL UPLIFTS
- การศึกษา: การพัฒนาวิชาการ และนวัตกรรม
EDUCATION: ACADEMIC DEVELOPMENT AND INNOVATION
- การวิจัย – ออกแบบ: บูรณาการ และวิธีวิทยา
DESIGN – RESEARCH: INTEGRATION AND METHODOLOGY
- สภาพแวดล้อม: ชุมชนเมือง – ความน่าอยู่อาศัย และความยั่งยืน
ENVIRONMENT: URBAN COMMUNITY – LIVABILITY AND SUSTAINABILITY

สารบัญ

คำนิยาม	(3)
คำนำ	(4)
สารบัญ	(6)
1. แผนประสานเพื่อแก้ปัญหาของเมืองและภาค.....	1
2. Integrative Planning: A Regional Approach to Urbanization in Thailand.....	9
3. สิ่งแวดล้อมกายภาพเป็นพิษ: การวิเคราะห์ขอบเขตและโครงร่างของปัญหา...	19
4. ข้อคิดอันสืบเนื่องมาจากการออกแบบผังวิทยาเขต: โครงการศูนย์ศาลาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล.....	37
5. Cultural Housing Preferences in Low-Income Resettlement Communities in Bangkok, Thailand.....	45
6. การสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมบ้าน + เมือง: มิติทางพฤติกรรมภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์.....	63
7. กฎบัตรประเทศไทยเพื่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: แนวทางสู่ กระบวนการที่ยั่งยืน.....	77
8. In Search of His Majesty the King's Underlying Concepts in Royally-Initiated Urban, Community and Architecture Development.....	91

9.	In search of sustainable paradigms for conservation and development based on underlying convergent / divergent conceptions.....	127
10.	การสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัย: ปัญหาที่มองไม่เห็นและแนวทางแก้ไข.....	153
11.	Architecture and Quality of Life: Exploring the Impact of Urban and Cultural Transformation on Well-Being.....	181
12.	Incorporating Environment-Behavior Knowledge into the Design Process: An Elusive Challenge for Architects in the 21st Century.....	207
13.	พัฒนาการที่อยู่อาศัยกับบทพิสูจน์ภูมิปัญญาไทยในบริบทสังคมโลก.....	227
14.	Asian cities face design challenges.....	239
15.	เมืองในมิติการพัฒนา: การปฏิรูปกระบวนการที่นำไปสู่การพัฒนาเมือง.....	243
16.	การออกแบบและพัฒนาชุมชนเมือง: สู่การสร้างสรรค์ความน่าอยู่อาศัย.....	249
17.	การออกแบบและพัฒนาชุมชนเมือง: มาตรการ [?] ในบริบทใหม่.....	273
18.	แนวทางการพัฒนาการออกแบบชุมชนเมืองด้วยการเติมเต็มบทบาททางวิชาชีพ..	279

In Search of His Majesty the King's Underlying Concepts
in Royally-Initiated Urban, Community and Architecture Development

สู่การค้นหาแนวคิดมูลฐานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในการพัฒนาเมือง ชุมชน และสถาปัตยกรรมตามแนวพระราชดำริ

Journal of Architectural / Planning Research and Studies,
Vol. 5 Issue 3, 2007: 1-27.

Researchers: Professor Vimolsiddhi Horayangkura, Ph.D.¹
Assistant Professor Dr. Yongtanit Pimonsathean¹
Associate Professor Uruya Weesakul, Ph.D.²
Associate Professor Krittiya Lertpocasombut, Ph.D.²
Associate Professor Worawut Romratanapun, Ph.D.³
Instructor Dr. Eakaboon Wongsawatgul⁴
Instructor Siwaporn Klinmalai¹

¹ Faculty of Architecture and Planning, Thammasat University

² Faculty of Engineering, Thammasat University

³ Faculty of Social Administration, Thammasat University

⁴ Faculty of Law, Thammasat University

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับการสรรเสริญพร้อมการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลและการยกย่องให้ทรงเป็น “พระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่” ตลอดช่วงการครองราชย์เป็นเวลา 60 ปี ได้มีโครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริที่สำคัญ ๆ กว่า 3,000 โครงการ เพื่อการพัฒนาประเทศและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวคิดในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ชุมชน และสถาปัตยกรรมที่เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยครอบคลุมโครงการการพัฒนาเมืองและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตตามแนวพระราชดำริในด้านการจราจรและการขนส่ง ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัย ด้านการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ด้านการจัดหาพื้นที่โล่งสำหรับเมือง โครงการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริ ในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ การพัฒนาชุมชนด้วยการจัดการความรู้ การพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริ ‘บวร’ และรวมทั้งโครงการตามแนวพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาสถาปัตยกรรมสถาบันพระมหากษัตริย์ และการพัฒนาสถาปัตยกรรมสถาบันศาสนา การวิเคราะห์ความสามารถในการประยุกต์ตามศักยภาพของแบบจำลองการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ รวมทั้งตามมิติทางด้านกฎหมาย

ควบคู่กับการวิเคราะห์สัมฤทธิ์ผลและอุปสรรคของโครงการ ได้มีการวิเคราะห์เชิงลึกแนวคิดและทฤษฎี / หลักการเชิงวิชาการ บทบาทและแนวคิดในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัส พระบรมราชวินิจฉัย พระราชกรณียกิจ ฯลฯ ทั้งนี้ ได้มีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเอกสาร การสำรวจทางกายภาพ และจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับแต่ละโครงการ จากการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ แนวคิดหลากหลายที่ปรากฏจากการศึกษาโครงการพัฒนาเมือง ชุมชน และสถาปัตยกรรมตามแนวพระราชดำริ ได้นำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นแนวคิดมูลฐานเชิงปรัชญา / หลักการที่ได้นำเสนอเชิงบูรณาการเป็นแนวทาง “การพัฒนาแบบพอเพียง”

Abstract

King Bhumibol Adulyadej has been paid tribute to and presented with many international awards as the world's "Development King." Throughout 60 years of His Majesty's reign, there have been over 3,000 royally-initiated projects for country development and improving the livelihood of his subjects. This research is intended to investigate His Majesty's concepts in royally-initiated urban, community and architecture development, especially among those projects that are vital and beneficial to social and national development. It covers royally-initiated projects in urban development and improving quality of life regarding traffic and transportation, flood mitigation, improvement of water quality, the provision of open spaces for

urban areas; royally-initiated projects in self-reliant community development, community development through knowledge management, community development in enhancing spiritual and social cohesion; including royally-initiated projects in royal architecture and religious architecture development. Applicability analyses focus on the potential of royally-initiated development models as well as on legislative dimension.

In parallel to examining the accomplishments and constraints of selected projects, comprehensive analyses are undertaken concerning concepts and theories / principles related to royal initiatives, His Majesty's roles and concepts, royal statements and guidances, activities, etc. To provide sufficient basis for concept investigation, relevant information are collected from both documentary resources, and structured interviews of key informants. Through systematic analyses of the arrays of concepts among various urban, community and architecture development initiatives, underlying development concepts, which are substantially philosophy / principles, have been emerged. Further integration of the proposed significant underlying concepts reveals a "sufficiency development" approach.

Keywords:

Underlying Concept (แนวคิดมูลฐาน)

Royally-Initiated Development Project (โครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ)

Royal Initiatives in Urban Development (โครงการพัฒนาเมืองตามแนวพระราชดำริ)

Royal Initiatives in Community Development (โครงการพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริ)

Royal Initiatives in Architecture Development (โครงการพัฒนาสถาปัตยกรรมตามแนวพระราชดำริ)

Flood Mitigation (การป้องกันและแก้ไขปัญหาคูทกภัย)

Improvement of Water Quality (การปรับปรุงคุณภาพน้ำ)

Sufficiency Development (การพัฒนาแบบพอเพียง)

Research Initiation

Throughout the history of the reign of Chakri Dynasty, the kingdom has been developed by the distinctive roles of the past rulers, from the determination of the capital's location to the development of infrastructure, utilities and facilities. In short, the kingdom of Thailand has been gradually modernized in various aspects in both urban and rural areas. In the present reign, over 60 years of the development efforts of King Bhumibhol Adulyadej have revealed His Majesty's never-ending roles in the enhancement of the livelihood of the people.

Since the first rural infrastructure project initiated in 1952 – the construction of a road to provide more convenient access to Huay Kot (now Huay Mongkol) Village, an impoverished settlement in Prachuap Khiri Khan Province, that was followed in the next year with the building of a reservoir at Khao Tao – there have been over 3,000 development projects under the royal initiatives of His Majesty King Bhumibol Adulyadej. In recognition of His Majesty's lifetime devotion to improving the livelihood of his subjects, King Bhumibol Adulyadej has been paid tribute to and presented with many international awards as the world's "Development King." Notably, these include the **Gold Medal** of the United Nations Environment Programme in 1992, the **Agricola Medal** presented by the United Nations Food and Agriculture Organization in 1995, and more recently, the United Nations Development Programme's first **Human Development Lifetime Achievement Award** [1] presented by UN Secretary-General Kofi Annan to His Majesty on May 26, 2006 to coincide with the 60th anniversary celebrations of His Majesty's accession to the throne. His Majesty was also honoured as one of Asia's heroes over the past 60 years by *Time* in the 60th Anniversary Issue of its Asian edition (November 13, 2006) for being a beloved monarch who has always set an example for putting public interest first [2].

Under the philosophy of "sufficiency economy" initiated more than three decades ago, His Majesty has pursued his fundamental vision for the country's development through a multitude of royal initiatives that holistically address various aspects of development, as part of his lifetime dedication to the seemingly never ending work of improving the well-being of the people. The realization of the royally-initiated development projects does inherently reflect His Majesty the King's specific thinking approaches for development that should be critically investigated to uncover the potential array of underlying development concepts.

Objectives of Research

This research aims to investigate the key issues of royally-initiated development projects, specifically those which are related to urban, community and architecture development. The research mainly focuses on the following major topics as presented in:

- I: Royal Initiatives in Urban Development and Improving Quality of Life
- II: Royal Initiatives in Community Development
- III: Royal Initiatives in Architecture Development

IV: Applicability Analyses: Model Setting and Legislative Concern

V: In search of His Majesty Underlying Concepts in Urban, Community and Architecture Development

The analytical contents cover the royal development projects as presented in part I to III. Each project includes brief project background and implementation process, explanation of His Majesty's roles, analysis of His Majesty's concepts, and project achievements. The comprehensive account can be found in Horayangkura et al. [3]. This research article is intended to provide an overview of the remarkable accomplishments of every project, providing an understanding of His Majesty's roles and concepts in each one. The arrays of prevailing concepts among various development initiatives are collectively examined in the attempt to identify the underlying development concepts.

In so doing, this research aims to serve as a source of inspiration for all Thai people in general and for academics and professionals in urban, community and architecture development in particular.

Research Method

The study of His Majesty the Kings's involvements in royally-initiated urban, community and architecture development is initially based on documentary research. In addition, field surveys of physical condition as well as structured interviews of key informants were conducted.

Specific royally-initiated projects were selected from lists of multiple projects for further investigation according to prominence of project, demonstration of project category and accessibility of information. It is expected that the selected projects will provide a sufficient basis for examining His Majesty's concepts that are inherent in the royal initiatives. Thus, secondary data were collected from various documentary resources including reliable websites regarding selected royally-initiated projects and activities as well as contextual factors concerning urban, community and architecture development. Theories and concepts related to royally-initiated projects were incorporated for theoretical investigation. Primary data were subsequently collected through structured interviews with persons involved in implementing the royal initiatives and recipients His Majesty's guidance.

การสร้างสรรคสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัย: ปัญหาที่มองไม่เห็นและแนวทางแก้ไข

Creating a Livable Urban Environment:
Unseen Problems and Possible Solutions

Journal of Architectural / Planning Research and Studies,

Vol. 8, Issue 2, 2011: 9-26.

บทคัดย่อ

ด้วยอิทธิพลสังคมทุนนิยมตะวันตก ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ กรุงเทพมหานครได้มีการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมืองอย่างรวดเร็ว สภาพแวดล้อมชุมชนมีความน่าอยู่อาศัยลดลง งานวิจัยเบื้องต้นนี้ จึงมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการณ์ทั่วไปในมิติและประเด็นปัญหาของชุมชนเมืองใน 3 ประการสำคัญ ได้แก่ 1) การสร้างสรรค์ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชนเมือง 2) การสร้างสรรค์สัญลักษณ์ของชุมชนเมือง 3) การสร้างสรรค์ความยั่งยืนให้กับชุมชนเมือง พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชนเมือง รวมทั้งการศึกษาหาแนวทางในการเพิ่มบุคลากรที่มีศักยภาพในการรับผิดชอบการสร้างสรรคและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง และการศึกษาหาแนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง ทั้งนี้ โดยอาศัยการสำรวจทางกายภาพสภาพทั่วไปของสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองในมิติและประเด็นปัญหาต่าง ๆ พร้อมกับเก็บรวบรวมข้อมูลทางเอกสารเกี่ยวกับงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะมีผลช่วยตรวจสอบและยืนยันประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไข

การวิจัยเบื้องต้นนี้ พบว่า สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองที่น่าอยู่อาศัยจะต้องมีการปรับปรุงและสร้างสรรค์ในมิติประการแรก ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง เกี่ยวกับภาระการรับรู้ข่าวสารจากสื่อโฆษณา ความรกรุงรังของสภาพแวดล้อม ความหลากหลายของรูปแบบสถาปัตยกรรม รวมทั้งการจัดระเบียบสังคมพื้นที่ย่านธุรกิจ บ้านเท็ง ในมิติประการที่สอง การสร้างสรรค์สัญลักษณ์ของสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง เกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดจินตภาพสาธารณะ การอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมให้เป็นสัญลักษณ์ใหม่ของชุมชนเมือง ส่วนในมิติประการที่สาม การสร้างสรรค์ความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมชุมชนเมือง ต้องพิจารณาการสร้างสรรค์พื้นที่สีเขียว พื้นที่ลานเมือง / ลานวัฒนธรรม และถนนคนเดิน ตลอดจนการกำหนดการใช้สอยพื้นที่แบบผสมผสาน การวิเคราะห์สภาพการณ์น่าอยู่อาศัยที่ลดลง และแนวทางสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมืองดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาด้านบุคลากร ซึ่งได้มุ่งไปที่ให้สถาบันการศึกษาเปิดสอนหลักสูตรการออกแบบชุมชนเมืองเพิ่มขึ้น เพื่อผลิตบุคลากรวิชาชีพที่จะเป็นกำลังสำคัญในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมชุมชนเมือง และสู่การหากระบวนการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเลือกแนวทางการสร้างสรรค์ชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเทคนิคการสร้างความรู้ความเข้าใจ และการมีวิจยารณญาณต่อการพิจารณาได้อย่างรวดเร็ว ดังเช่นเทคนิคเกมจำลอง เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเสนอแนะให้มีการพิจารณาการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองโดยตรง ที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต และการกำหนดมาตรฐานสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางต่าง ๆ ในการสร้างความมั่นคงทางวิชาชีพ ท้ายสุด งานวิจัยเบื้องต้นนี้ได้สรุปประเด็นเพื่อจัดทำเป็นชุดคำถามวิจัยเพื่อการจัดทำโครงการวิจัยต่อไปในอนาคต

Abstract

As Bangkok Metropolitan Area has undergone rapid urbanization, reflecting the influences of Western capitalism under globalization, the liveability of the urban environment has deteriorated. This preliminary research aims to investigate three major dimensions of the urban environment, together with proposals for improvement, as follows: 1) The creation of urban environmental order; 2) The creation of urban symbolism; 3) The creation of urban sustainability. This study also examines the potential increase of professionals qualified to create and rehabilitate livable community environments. Data relating to these three dimensions were collected through physical surveys and a documentation review. In addition, in-depth interviews were conducted to seek supportive and confirmative information.

พัฒนาการที่อยู่อาศัย กับบทพิสูจน์ภูมิปัญญาไทย ในบริบทสังคมโลก

๖๐ ปี ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (๒๕๙๖ - ๒๕๕๖)

255๐: 84-85.

บทเปิดเรื่อง

พัฒนาการที่อยู่อาศัย กับบทพิสูจน์ภูมิปัญญาไทยในบริบทสังคมโลก

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรรษากร

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในกระแสที่โลกกำลังกลับหัวอำนาจที่จะนำไปสู่การจัดระเบียบโลกใหม่ อิทธิพลตะวันตกกำลังหดตัว และถูกแทนที่ด้วยพลังจากโลกตะวันออกอีกครั้งหนึ่ง หรือที่เข้าใจกันว่า "บูรพาภิวัตน์" (เฮนริก เฮลล์ธอร์มทส์คีน, 2554) สำหรับประเทศไทย คาดว่าการเปลี่ยนแปลงคงเป็นไปตามแบบฉบับเดิมในลักษณะการสืบสานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่มีการแปรเปลี่ยน (transformation) ที่เป็นบูรณาการทางวัฒนธรรมในแนวผสมผสานกับลักษณะท้องถิ่นอย่างที่เคยเป็นมาแต่อดีต พร้อมกับเป็นการตอบสนองวิถีของสังคมโลกปัจจุบัน

บทนำ "60 ปี ธนาคารอาคารสงเคราะห์ 60 เรื่องราวบ้านเด่นประเทศไทย" นี้จะมุ่งให้เกิดความเข้าใจกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยไทย เพื่อตอบข้อสมมติฐานดังกล่าว พร้อม ๆ กับการนำเสนอพัฒนาการที่อยู่อาศัยจากอดีตสู่อนาคต

ด้วยสภาพภูมิศาสตร์ ประเทศไทยกลายเป็นแหล่งภูมิวัฒนธรรมศูนย์กลางของภูมิภาคนี้ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างมหาสมุทรทางตะวันตกกับตะวันออก จึงเกิดบูรณาการทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนหนึ่งสะท้อนให้เห็นได้ในงานสถาปัตยกรรม ดังรูปแบบผสมผสานที่พบได้ เช่น พระนครคีรี (เขาวัง) เป็นต้น แม้ว่าอิทธิพลตะวันตกในรูปแบบสถาปัตยกรรมยุโรปหลากหลายได้ถาโถมเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 6 ด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างประเทศเบื้องหลังการสร้าง ‘ความศิวิไลซ์’ ผ่านงานสถาปัตยกรรม (Povotong, 2011) ดังปรากฏในการสร้างพระที่นั่งและพระตำหนักจำนวนมากในรูปแบบตะวันตก เช่น พระที่นั่งอนันตสมาคม พระที่นั่งวิมานเมฆ (3)* พระตำหนักของวังต่าง ๆ เช่น ที่วังบางขุนพรหม วังลดาวัลย์ วังสระปทุม (5) เป็นต้น แม้ว่าอาคารเหล่านี้มีความสวยงามตามรูปแบบตะวันตก แต่ก็เป็น ‘ของนำเข้า’ ที่ควรพิจารณาเชิงบริบท เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะสมบูรณ์แบบทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยที่แสดงถึงความลงตัว ไม่ว่าจะในมิติการตอบสนองวิถีชีวิต บริบทแวดล้อมของถิ่นฐานที่ตั้ง และสภาพภูมิอากาศ รวมทั้งในมิติเชิงช่างและการก่อสร้าง ฯลฯ ที่แสดงถึงพลังสร้างสรรค์แห่งภูมิปัญญาไทยที่ซ่อนเร้นอยู่ในทุกสิ่ง ทั้งสิ่งของเครื่องใช้อย่างเครื่องจักสาน สิ่งทอ และในรูปแบบเรือนไทยภาคกลาง และรวมทั้งเรือนไทยภูมิภาคอื่น ๆ จนกล่าวได้ว่า รูปแบบเรือนไทยทั้งเรือนเดี่ยวและโดยเฉพาะเรือนหมู่ที่ประกอบด้วยชานเรือนที่เชื่อมต่อกับระเบียงและตัวเรือนหลักและรองที่ห้อมล้อมชานกลาง เป็นกลุ่มอาคารที่ยกลอยสูงจากพื้นดินและคลุมด้วยหลังคาทรงสูง เหล่านี้ที่แสดงถึงความกลมกลืนเป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่ด้านธรรมชาติ จึงกล่าวได้ว่า เรือนไทยเป็นรูปแบบสุดยอดของที่อยู่อาศัยไทย และปรากฏว่าไม่ได้มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยในรูปแบบเรือนไทยเดิมมาอย่างต่อเนื่องเพื่อการอยู่อาศัย (8) (13) หรือเพื่อการใช้สอยสำหรับสังคมสมัยใหม่ (9) รวมทั้งมีการอนุรักษ์เรือนไทยที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยมีการปรับปรุงสำหรับการใช้สอยใหม่ (1) (4)

(3)

(5)

(8)

(13)

* เลขอ้างอิงภาพประกอบตามที่ปรากฏในหนังสือ 60 ปี ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (๒๕๓๖ - ๒๕๕๖)

(9)

(1)

(4)

(37)

(43)

(44)

เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมหลายประการของเรือนไทยยังปรากฏให้เห็นในการสร้างบ้านอยู่อาศัยในปัจจุบัน (37) โดยเฉพาะการออกแบบให้มีพื้นที่ทำงานองเดียวกับชาน ที่มีการเชื่อมต่อกับตัวหน่วยพักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เป็นรูปแบบตัว T (43) หรือเป็นชานเล่นเชื่อมบ้านลักษณะไทย (44) หรือเป็นลานชั้นล่าง พร้อมช่องเปิดใหญ่ชั้นบน ล้อมด้วยอาคาร (19) ชานจึงมิได้สูญหายไป แต่ได้เปลี่ยนรูปแบบไป (transformed) ในงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ไทยสมัยใหม่ ทั้งหมดนี้ย่อมจัดได้ว่า มีการพัฒนาไปในทิศทางของ ‘บูรพาภิวัตน์’ มิได้เป็นแบบ ‘ตะวันตก’ แต่เป็นวิวัฒนาการของภูมิปัญญาไทยที่เกิดจากการหล่อหลอมการปรับแก้ และการสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่คนรุ่นใหม่

ขอมองย้อนกลับไปเมื่อวิถีชีวิตได้เปลี่ยนจากความสัมพันธ์กับสายน้ำมาเป็นการพึ่งพาการสัญจรทางบก ประกอบกับมีความต้องการที่พักอาศัยร่วมกับร้านค้าในย่านตลาด ศูนย์กลางชุมชนค้าขายของชาวจีนที่อพยพเข้ามาทำการค้าขาย จึงเกิดความต้องการอาคารประเภทตึกแถวเป็นคูหาเรียงต่อกัน เป็นทั้งร้านค้าและที่อยู่อาศัย มีปรากฏอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองหลวงและในเมืองส่วนภูมิภาค ตึกแถวหน้าพระลาน (16) แสดงถึงอิทธิพลสถาปัตยกรรมสไตล์โคโลเนียล ส่วนตึกแถว (บ้านร้านค้า) ย่านเก่าเมืองภูเก็ต (18) มีความโดดเด่นตามแนวรูปแบบสถาปัตยกรรมชิโน-โปรตุกีส โดยได้รับอิทธิพลจากปิ่นังและสิงคโปร์ จึงเป็นงานสถาปัตยกรรมในแนวบูรณาการทางวัฒนธรรม (cultural integration)

(19)

(18)

(16)

ปัจจัยทางการเมืองตามโลกสมัยใหม่ ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครอง ในรัชกาลที่ 7 พร้อมกับปรากฏการณ์ตกต่ำทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 รูปแบบบ้านมีความเรียบง่ายมากขึ้น ประกอบกับได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมโมเดิร์น (Modern Architecture) ในขณะนี้ผู้นอพอพยพจากชนบทสู่เมืองมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นเมือง (urbanization) อย่างต่อเนื่อง วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในเมืองเริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น ตามสภาพเศรษฐกิจและสังคม เมื่อทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะที่ดินในชุมชนเมืองและทุนทรัพย์ที่ต้องใช้ลงทุนด้านที่อยู่อาศัย นั่นคือ จุดเริ่มต้นของการพัฒนาโครงการที่

อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ (วิมลสิทธิ์ หรยงกูร และคณะ, 2536: 210-211, 215-221) โดยมีโครงการบ้านจัดสรรภาคเอกชนในย่านรอบนอกของเมืองและย่านชานเมือง โดยทั่วไปเป็นโครงการประเภทบ้านเดี่ยว และรวมทั้งประเภททาวน์เฮาส์เพื่อสนองความต้องการหลากหลายของผู้คนในย่านรอยต่อระหว่างในเมืองกับชานเมือง (วิมลสิทธิ์ หรยงกูร และศิวาพร กลิ่นมาลัย, 2551) รูปแบบบ้านเดี่ยวโดยทั่วไปเป็นบ้านในที่ดินขนาด 50-100 ตารางวา รูปแบบทาวน์เฮาส์ในขนาดที่ดินที่มีหน้ากว้าง 4-6 เมตร รูปแบบบ้านเดี่ยว (21) รูปแบบทาวน์เฮาส์และโฮมออฟฟิศ (22) มักเป็นรูปแบบประหยัด มีขนาดกะทัดรัด จึงเป็นรูปแบบที่อยู่อาศัยที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของคนเมืองที่มีรายได้ประจำ

(21)

(22)

แท้จริงแล้ว ภาครัฐโดยธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) ได้ริเริ่มต้นแบบบ้านจัดสรรแห่งแรกของไทยในโครงการ “บ้านพิบูลย์เวช” (27) ใน พ.ศ. 2497 และกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยได้จัดสร้างแฟลตดินแดงรุ่นแรก (29) ใน พ.ศ. 2507 ต่อมาได้มีการจัดตั้งการเคหะแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2516 เพื่อดำเนินงานด้านเคหะการซึ่งในที่สุดได้ริเริ่มและผลักดันให้มีพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522 (ปัจจุบันคือ พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2551 (ฉบับที่ 4)) เพื่อให้บุคคลสามารถแยกถือกรรมสิทธิ์ออกเป็นส่วน ๆ ในทรัพย์สินทั้งส่วนบุคคลและส่วนกลาง พระราชบัญญัติอาคารชุดนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่รูปแบบชีวิตใหม่ของคนเมืองในทุกระดับ อาคารชุดราคาถูกรุ่นแรก ๆ มีราคา 120,000-140,000 บาทต่อหน่วยที่นิรันดร์คอนโดมิเนียม (32) ซึ่งได้มีการเปิดโครงการใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเป็นที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเมือง แต่การอาศัยอยู่ในหน่วยพักอาศัยที่มีพื้นที่จำกัด ก็ได้รับการกล่าวถึงในเชิงลบว่า “เหมือนอยู่ในรังนกกระจอก” ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งทางกายและทางจิต

(27)

.....Within the sufficiency economy framework, this research affirms a parallel approach which can essentially be referred to as “sufficiency development” for urban, community and architecture development.

.....Indeed, as put forth in this research, the practice of sufficiency development is in fact the main vehicle leading to His Majesty’s emergence as the world’s “Development King” and the conferment of many international awards.

(In Search of His Majesty the King’s Underlying Concepts, 2007)

It is important to note that the discipline of urban design and development must be a core component of the related fields of architecture, landscape architecture, urban planning, real estate development and tourism management. A greater spirit of integration is required to achieve sustainable living. A better quality of life can be attained through a less car-dependent lifestyle.

(Architecture and Quality of Life, 2011)

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร ศาสตราจารย์ระดับ 11 ผู้ก่อตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มธ. ในปี 2542 พร้อมการริเริ่มหลักสูตร 4+2 ปีที่มุ่งบูรณาการงานวิจัยกับงานออกแบบ หลังการสอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกว่าสองทศวรรษ เรียนจบปริญญาเอกร่วมกับ Dr. Francis Duffy อดีต RIBA President ที่ Princeton University เป็นนักวิจัยดีเด่นแห่งชาติ (2540) และเกียรติคุณแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2552) ได้รับการเลือกเป็นกรรมการสภาสถาปนิกหลายสมัยโดยมุ่งมั่นยกระดับศักยภาพทางวิชาชีพและการทำคุณประโยชน์ต่อสังคม ติดตามวิถีคิดในเรื่องหลากหลายได้ในกว่า 100 ผลงานวิชาการ ซึ่งส่วนหนึ่งได้รวบรวมไว้ในหนังสือ *รวมผลงานวิชาการกว่า 40 ปี* ทั้ง 5 เล่มนี้

.....การมุ่งตอบโจทย์การสร้างสรรคชุมชนเมืองน่าอยู่อาศัยแบบยั่งยืน การควบคุมควรอยู่ที่การควบคุมในให้มีผู้ปฏิบัติที่มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพอย่างครอบคลุมในศาสตร์และศิลป์ในการสร้างสรรคชุมชนเมืองน่าอยู่อาศัย ทั้งในการปรับปรุงคุณภาพของชุมชนเมือง และการสร้างเมืองใหม่/เมืองบริวารมากกว่าการควบคุมความสามารถพิเศษในการวางผังพื้นที่เฉพาะ เช่น พื้นที่ที่มีการจัดรูปที่ดินหรือการจัดสรรที่ดิน ฯลฯ ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมายเฉพาะและโอกาสเฉพาะอยู่แล้ว

(แนวทางการพัฒนาการออกแบบชุมชนเมืองด้วยการเติมเต็มบทบาททางวิชาชีพ, 2560)

